Opetus- ja kulttuuriministeriö 26.9.2024

Lausunto valtion talousarviosta vuodelle 2025

Eduskunta
Sivistysvaliokunta
Valiokunnan kokous 27.9.2024

Vuoden 2025 talousarviossa opetus- ja kulttuuriministeriön pääluokan määrärahataso on noin 8 mrd. euroa. Määrärahamuutokset aiheutuvat ensisijaisesti hallitusohjelman mukaisista lisäyksistä sekä sopeuttamistoimenpiteistä. Hallitusohjelman mukaisia lisäyksiä ovat varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen vahvistaminen, jonka taso nousee 100 milj. euroon.

Keskeisimpiä sopeuttamistoimenpiteitä vuonna 2025 ovat valtionavustusten tason aleneminen 60 milj. eurolla sekä hallitusohjelman mukaisen tuottavuusohjelman ja toimintamenojen vähennys noin 30 milj. eurolla. Ensi vuodelle päätetyt valtionavustusten sopeutukset jakautuvat toisen asteen ammatillisen koulutuksen rahoitukseen (20 miljoonaa euroa), Opetushallituksen jakamiin valtionavustuksiin (5 miljoonaa euroa), taiteen ja kulttuurin rahoitukseen (17,4 miljoonaa euroa), tieteen edistämisen valtionavustuksiin (4 miljoonaa euroa) ja nuorisotyöhön ja liikuntaan (13,7 miljoonaa euroa).

Tuottavuussäästöjä ja muita toimintamenosäästöjä vuodelle 2025 kohdistuu yhteensä 29,8 milj. euroa. Niistä 14,6 milj. euroa toteutetaan lakkauttamalla opetustoimen henkilöstön täydennyskoulutuksen erillisrahoitus, 10 milj. euroa vähentämällä kertaluonteisesti Opetushallituksen käyttöön asetettuja valtionavustuksia sekä vähentämällä virastojen perustoimintamenoja 5,2 milj. euroa.

Opetusministerin vastuualue

Varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen sekä vapaan sivistystyön vastuualueilla talousarviossa on merkittäviä panostuksia laadukkaiden ja tasa-arvoisten palveluiden järjestämisen edellytyksiin sekä kehittämistoimintaan.

Opetusministerin vastuulla olevien varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen rahoituksesta valtaosa sisältyy valtionvarainministeriön pääluokkaan osaksi kuntien peruspalveluiden rahoitusjärjestelmää. Opetus- ja kulttuuritoimi osallistuu aktiivisesti peruspalveluiden valtionosuuksien budjetointiprosessiin.

Perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen kehittämiseen ehdotetaan hallitusohjelman toimenpiteiden vuoksi 50 milj. euron lisäystä vuodelle 2025. Määrärahalisäys kohdistetaan hallitusohjelman kirjauksen mukaisesti perusopetuksen vahvistamiseen, eli mm. oppimisen tuen uudistamisen toimenpiteisiin, yksityisten opetuksen järjestäjien rahoituksen nostamiseen 100 prosenttiin sekä perusopetuksen vähimmäistuntimäärän kasvattamiseen 3 vuosiviikkotunnilla. Lisäksi koulukiusaamisen vastaiseen työhön osoitetaan 5 miljoonaa euroa ja varhaiskasvatuksen henkilöstöpulaa pyritään helpottamaan luomalla varhaiskasvatukseen täydennyskoulutusmalli, johon osoitetaan 6 miljoonaa euroa. Ruotsinkielisen kotoutumiskoulutuksen tarjontaa vahvistetaan miljoonalla eurolla.

Ammatilliseen koulutukseen ja lukiokoulutukseen ehdotetaan 1,370 miljardia euroa, mikä on 48 miljoonaa euroa vähemmän kuin vuoden 2024 varsinaisessa talousarviossa. Talousarvioesitykseen sisältyy pääosin valtionosuusmäärärahaa ammatilliseen koulutukseen 2,067 miljardia euroa ja lukiokoulutukseen 904 miljoonaa euroa. Luvut sisältävät ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen valtionrahoituksen lisäksi

kuntarahoitusosuuden, jonka osuus on ammatillisessa koulutuksessa 1,095 miljardia euroa ja lukiokoulutuksessa 570 milj. euroa. Ammatillisen koulutuksen määrärahaan sisältyy myös valtionavustuksina myönnettävää strategiarahoitusta 3 milj. euroa.

Ammatilliseen koulutukseen kohdistuu vuonna 2025 yhteensä 120 miljoonan euron sopeutustoimet. Pohjalla on kehysriihessä sovittu 100 miljoonan euron sopeutus, johon budjettiriihen päätöksen myötä lisätään edellä todetun mukaisesti 20 miljoonaa euroa. Säästö toteutetaan siten, että rahoituksen ja opiskelijapaikkojen vähennyksiä ei kohdenneta perusopetuksen päättävien nuorten eikä vailla ammatillista perustutkintoa olevien koulutukseen. Opetus- ja kulttuuriministeriö vähentää koulutuksen järjestäjien rahoituksen perusteena olevien tavoitteellisten opiskelijavuosien määrää ja varmistaa ohjauksella, että vähennykset kohdistetaan erityisesti aikuisille, jo toisen asteen ammatillisen perustutkinnon tai korkeamman asteen tutkinnon suorittaneille, järjestettävään ammattitutkinto- ja erikoisammattitutkinto- sekä perustutkintokoulutukseen.

Opiskelijan oikeutta oppimisen tukeen vahvistetaan ammatillisessa koulutuksessa ja lukiokoulutuksessa mukaan lukien tutkintokoulutukseen valmentava koulutus (TUVA). Tarkoitukseen ehdotetaan molemmille sektoreille pysyvää 10 milj. euron lisärahoitusta. Tavoitteena on sujuvoittaa nivelvaiheen koulutusvalintoja, vähentää koulutuksen keskeyttämistä, parantaa opiskelijoiden edellytyksiä tutkinnon suorittamiseen ja vahvistaa opiskelijoiden hyvinvointia.

Hallitus on linjannut toimenpiteistä normikevennyksiksi ja muiksi toimiksi kuntien maksutulopohjan vahvistamiseksi. Ammatillisessa koulutuksessa kevennetään henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelman laatimisprosessia ja luovutaan osaamisen arvioinnin toteuttamissuunnitelman laatimisvelvollisuudesta. Lukiokoulutuksessa luovutaan opetussuunnitelmaan perustuvan vuosisuunnitelman laatimisvelvollisuudesta sekä kevennetään kodin ja oppilaitoksen yhteistyövelvoitteita. Toimet normien purkamiseksi vähentävät ammatillisen koulutuksen rahoitusta 4 milj. euroa ja lukiokoulutuksen rahoitusta 1 milj. euroa.

Hallituksen kehysriihessä päättämää toisen asteen koulutuksen oppimateriaalien maksuttomuuden rajausta ei toteuteta. Korvaavina säästötoimina vuonna 2025 vähennetään ammatillisen koulutuksen strategiarahoituksen määrää 4 milj. eurolla sekä ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen hankerahoitusta 2 milj. eurolla. Vuodesta 2026 lukien rahoituksen vähennys on yhteensä 12 milj. euroa.

Evankelis-luterilaisen kirkon yhteiskunnallisten tehtäviin (hautaustoimeen, väestökirjanpitoon ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten ja irtaimiston ylläpitoon) osoitettuun määräraha ja ortodoksiselle kirkolle maksettava avustus vähenevät yhteensä 20 milj. eurolla. Vähennys aiheutuu siitä, että hallitus päätti kevään 2024 kehysriihessä muun muassa poistaa kunnallisverotuksessa tehtävän ansiotulovähennyksen julkisen talouden tasapainottamiseksi. Ansiotulovähennyksen poistaminen ja työttömyysvakuutusmaksun aleneminen johtavat evankelis-luterilaiselle kirkolle ja ortodoksiselle kirkolle kerättävän kirkollisveron kasvuun yhteensä 49,3 miljoonalla eurolla.

Verotulojen siirtymistä valtiolta kirkoille kompensoidaan kohdistamalla yhteensä 20 miljoonan euron leikkaus evankelis-luterilaiselle kirkolle eräiden yhteiskunnallisten tehtävien hoitamiseksi maksettavaan valtion rahoitukseen ja ortodoksiselle kirkolle maksettavaan valtionavustukseen. Leikkaukset tehdään kirkollisverotuottojen suhteessa siten, että evankelis-luterilaisen kirkon osuus on 98 % (19,6 miljoonaa euroa) ja ortodoksisen kirkon osuus on 2 % (400 000 euroa). Hallitus seuraa kirkollisverotuoton kehitystä ja ryhtyy toimenpiteisiin, jos tuotto ei kasva vuonna 2025 vähintään 20 miljoonalla eurolla.

Leikkausten jälkeen evankelis-luterialaisen kirkon yhteiskunnallisiin tehtäviin osoitetaan noin 105 miljoonaa euroa ja ortodoksisen kirkon valtionavustukseen noin 2,4 miljoonaa euroa.

Tiede- ja kulttuuriministerin vastuualue

Korkeakouluopetukseen ja tutkimukseen ehdotetaan runsaat 3,9 miljardia euroa, joka on 220,7 miljoonaa euroa enemmän kuin vuoden 2024 varsinaisessa talousarviossa. Hallitus on sitoutunut kansallisen tutkimus- ja kehittämismenojen nostotavoitteen ja voimassa olevan tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituslain mukaisesti siihen, että valtion tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoitus nousee 1,2 prosenttiin suhteessa BKT:hen vuoteen 2030 mennessä. Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnalla on ratkaiseva merkitys tuottavuuden kasvussa, elinkeinoelämän uudistumisessa ja hyvinvoinnin luomisessa. Tutkimus- ja kehittämispanostusten tuottavuuden kasvun aikaan saamiseksi on välttämätöntä varmistaa osaajien saatavuus, riittävät koulutusmäärät ja Suomen houkuttelevuus ulkomaisten osaajien näkökulmasta. Hallitus on jättänyt kohdentamatta T&K-rahoituslain mukaisesta valtionrahoituksesta vielä yhteensä 830 milj. euroa vuosilta 2026–2028.

Korkeakoulutettujen nuorten aikuisten määrä pyritään nostamaan mahdollisimman lähelle 50 prosenttia vuoteen 2030 mennessä. Tavoitteen edistämiseksi korkeakoulujen aloituspaikkamäärien lisäämiseen ehdotetaan 10,5 miljoonaa euroa vuodelle 2025 (yhteensä 41,3 miljoonaa euroa vuosina 2024–2027). Korkeakoulujen aloituspaikkojen lisäämisen rinnalla valmistellaan toimia koulutuskapasiteetin vapauttamiseksi nuorille, ensimmäistä tutkintoaan suorittaville hakijoille. Tämä on otettu huomioon myös vuoden 2025 alusta voimaan tulevien korkeakoulujen rahoitusmallien uudistamisessa.

Korkeakoulujen perusrahoitusta ehdotetaan lisättäväksi kustannustason nousua vastaavasti 76,9 miljoonalla eurolla. Tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoitustason nousuun yliopistoissa liittyy tuhannen tohtorin pilotti, joka nostaa aloituspaikkojen määrää myös tieteellisessä jatkokoulutuksessa. Tohtoripilottiin ehdotetaan yliopistoille 86 miljoonaa euroa vuodelle 2025 (yhteensä 262 milj. euroa vuosina 2024–2027). Yliopistoille, ammattikorkeakouluille ja CSC Oy:lle kohdentuu lisäksi yhteensä 24,9 milj. euroa EU:n rahoittamien T&K-hankkeiden kansallisesta vastinrahoituksesta. Business Finland on myös velvoitettu kehittämään mekanismin, jolla varmistetaan rahoituksen kanavoitumista myös ammattikorkeakoulujen yritysyhteistyössä tehtävään soveltavaan tutkimukseen.

Suomen Akatemialle ehdotetaan tutkimushankevaltuudeksi yhteensä 515,2 milj. euroa, joka on 55 milj. euroa enemmän kuin vuoden 2024 varsinaisessa talousarviossa. Lisäksi strategisen tutkimuksen neuvoston rahoitusvaltuudeksi esitetään 49,6 milj. euroa, mikä on 6 miljoonaa euroa vähemmän kuin vuonna 2024. Suomen Akatemian tutkimushankevaltuuden lisärahoitusta suunnataan tutkimushankerahoituksen kasvattamiseen 22 milj. euroa, temaattisiin tutkimusinfrastruktuureihin 15 milj. euroa, kliinisen tutkimuksen rahoitukseen 10 milj. euroa ja hyvinvointialueiden T&K-toimien vahvistamiseen 8 milj. euroa. Lisäksi EuroHPC LUMI:n korvaamiseen uudella supertietokoneella ehdotetaan 50 miljoonan euron rahoitusta vuonna 2025 (Suomen rahoitusosuus yhteensä 250 miljoonaa euroa vuosina 2025–2028).

Tieteen edistämisen valtionavustuksiin kohdistuu uutta säästöä yhteensä 4 miljoonaa euroa. Säästö kohdistetaan tavalla, joka ei vaaranna T&K-rahoituslain mukaisen rahoitustavoitteen toteutumista tai lakisääteistä tieteenedistämistyötä. Sopeutus toteutetaan vähentämällä yhteiskunnallista ja poliittista päätöksentekoa tukevan tutkimustoiminnan avustuksia (yksityiset tutkimuslaitokset ja puolueiden toimintaa tukevat ajatuspajat) sekä yksittäisiä avustuksia. Korkeakoulutukseen tai tieteeseen ei kohdisteta leikkauksia.

Taiteen ja kulttuurin määrärahoihin ehdotetaan noin 535 miljoonaa euroa, mikä on 20,6 miljoonaa euroa vähemmän kuin vuoden 2024 varsinaisessa talousarviossa. Mikäli otetaan huomioon myös kulttuurin ja taiteen toimialan virastot, vähennys on 24,4 miljoonaa euroa.

Taiteen ja kulttuurin rahoitukseen kohdistuvat uudet säästöt jakautuvat esittävän taiteen ja museoiden valtionosuuksiin (10,9 miljoonaa euroa) ja taiteen ja kulttuurin edistämisen valtionavustuksiin (6,5 miljoonaa euroa). Säästöt kohdennetaan tavalla, jolla vaikutus taiteen ja kulttuurin tekemiseen on mahdollisimman pieni. Säästöjä ei myöskään kohdennettaisi hallitusohjelman painopisteenä olevaan lasten ja nuorten kulttuuriin.

Taiteen ja kulttuurin toimialan valtionosuuksiin sisällytetään lakisääteiset indeksikorotukset, samoin ylimääräisiin taiteilijaeläkkeisiin. Lakisääteisiin taiteilija-apurahoihin sisällytetään valtion virkamiesten palkkatarkastuksia vastaavat korotukset.

Valtio on myös aiempien päätösten mukaisesti varautunut rahoittamaan Euroopan kulttuuripääkaupunki 2026 -hanketta enintään 20 miljoonalla eurolla, josta vuodelle 2025 kohdistuu 5 miljoonaa euroa. Paimion parantolan kehittämiseen esitetään 800 000 euroa. Parantolan toimintaa on tarkoitus kehittää kunnioittaen Aino ja Alvar Aallon jättämää perintöä Suomen arkkitehtuurille. Lukulahja lapselle –toiminta vakiinnutetaan osoittamalla sille vuosittain 350 000 euroa.

Yksityisen kopioinnin hyvityksen määrärahaan kohdistuu kevään kehyspäätöksen mukaisesti 5,5 miljoonan euron säästö. Määrärahan taso on kehyspäätöksen mukaisesti 5,5 miljoonana euroa. Suojattujen teosten tekijöille maksettavan lainauskorvauksen ja sen järjestämisestä aiheutuviin kustannuksiin varattu määräraha pysyy edellisen vuoden tasolla, 16,6 miljoonassa eurossa. Määrärahaan sisältyy yksi miljoonaa euroa e-kirjojen ja e-äänikirjojen kirjastokäytön korvaukseen ja sen järjestämisestä aiheutuvien menojen maksamiseen.

Liikunta-, nuoriso- ja urheiluministerin vastuualue

Vuonna 2025 opintotukeen ehdotetaan käytettäväksi 1,065 miljardia euroa, josta 699,3 miljoonaa euroa aiheutuisi opintoraha- ja asumislisämenoista. Asumislisämenoihin varataan aiempaa enemmän, yhteensä 179,2 milj. euroa. Summassa on huomioitu muiden kuin lasta huoltavien opiskelijoiden siirto yleisestä asumistuesta asumislisän piiriin 1.8.2025 hallituksen keväällä tekemän kehyspäätöksen mukaisesti. Valtion menosopeutustoimien vuoksi säästötavoite muutoksesta on vuoteen 2028 mennessä noin 57 milj. euroa.

Valtion takaajana maksettavaksi tulevien lainojen määrä ja korkoavustuksen käyttö ovat kasvaneet lainamäärien ja viime vuonna tapahtuneen korkotason kasvun myötä. Opintolainojen valtiontakauksesta aiheutuviin menoihin ehdotetaan siksi aiempaa enemmän eli yhteensä 225,9 milj. euroa. Valtion takaajana maksettavien lainojen määrä on ollut kasvussa, mutta sen osuus lainakannasta on samalla tasolla kuin noin kymmenen vuotta sitten.

Korkeakouluopiskelijoiden ateriatukimenot ovat 39,6 miljoonaa euroa. Ateriatuen käyttö näyttäisi palautuneen korona-epidemiaa edeltävälle tasolle.

Koulumatkatukimenoihin varataan 100,2 miljoonan euron määräraha, jossa otetaan huomioon koulumatkatukioikeuden rajaaminen maksuttoman koulutuksen opiskelijoille 1.8.2025. Muutoksen myötä koulumatkatukimenojen arvioidaan pienenevän ensi vuonna 4 milj. euroa.

Hallitus on myös käynnistänyt opintotuen kokonaisuudistuksen, jonka yhteydessä käydään läpi opintorahan taso, opintolainan suuruus ja opintolainahyvityksen määrä, vapaiden tulojen rajat, perheellisten opiskelijoiden asema ja asumisen tukeminen. Tavoitteena on hallitusohjelman mukaan turvata opiskeluaikainen toimeentulo, vahvistaa opintotuen kannustinelementtejä sekä tukea opintojen läpäisyä tavoiteajassa. Opintotuen kokonaisuudistuksen toteuttamisen edellytyksiä arvioidaan ensi keväänä.

Liikuntatoimen määrärahoihin ehdotetaan noin 155 miljoonaa euroa, mikä on 11 miljoonaa euroa vähemmän kuin vuoden 2024 varsinaisessa talousarviossa.

Liikunnallisen aktiivisuuden lisäämiseen on varattu hallituskaudeksi vuosittain 20 miljoonaa euroa. Määrärahalla toteutetaan liikunnallisen elämäntavan ja toimintakyvyn poikkihallinnollista ohjelmaa. Liikuntaa ja huippu-urheilua edistetään hallitusohjelman mukaisesti kiinnittäen erityistä huomiota tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja vastuullisuuden vahvistamiseen.

Nuorisotyön määrärahoihin ehdotetaan noin 71 miljoonaa euroa, joka on noin 3 miljoonaa euroa vähemmän kuin vuoden 2024 varsinaisessa talousarviossa. Nuorten hyvinvointia tuetaan hallitusohjelman mukaisesti.

Hallitus laatii laaja-alaisen toimenpideohjelman nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Hallituksen kehysriihessä päättämästä poikkihallinnollisesta 5 miljoonan euron nuorisopaketista kohdennetaan miljoonan euron lisäys kuntien nuorisotoimille koulu- ja oppilaitosnuorisotyön hankkeisiin, joiden rahoituksen hallitus on vakinaistanut valtion talousarvioon.

Nuorisotyöhön ja liikuntaan kohdistetaan valtion menosopeutuksista yhteensä 13,7 miljoonaa euroa. Tästä liikunnan osuus on 9,7 miljoonaa ja nuorisotyön 4 miljoonaa euroa. Nuorisotyön sopeutuksissa huomioidaan kansalaisjärjestöjen nuorisotoiminnan sekä lasten ja nuorten harrastustoiminnan edellytysten turvaaminen.